

POSTMODERNIZAM, JEZIČNA POLITIKA I RATOVANJE NA BLISKOME ISTOKU: ODRAZ NEOTERIČNOGA EKSPERIMENTIRANJA U VOJNOJ TERMINOLOGIJI NA ISHOD DRUGOGA LIBANONSKOG RATA

Dalibor Vrgoč 

Hrvatsko vojno učilište
"Dr. Franjo Tuđman"

E-mail: dalibor.vrgoc@morh.hr

<https://doi.org/10.20901/an.18.06>

Pregledni rad

Zaprimljeno: 2. 8. 2021.

Prihvaćeno: 1. 9. 2021.

Sažetak Petnaest godina nakon Drugoga libanonskog rata – vođenoga 2006. između Države Izraela i Hezbolaha, militantne šijitske organizacije u Libanonu – analitičari su uglavnom jednodušni u ocjeni kako je Izrael u najmanju ruku doživio vojni neuspjeh u tome ratu. Premda danas s višegodišnjim odmakom ocjene ishoda rata nisu više toliko kategoričke i apsolutne, neki od čimbenika koji su utjecali na neuspješnost Izraelskih obrambenih snaga (IDF) ipak su se pokazali relevantnima, a njihov odjek prepoznatljiv je i u aktualnoj izraelskoj vojnoj misli. Stoga je u ovome radu istraživački interes usmjeren na dosad nedovoljno proučavan aspekt Drugoga libanonskog rata – jezik. Pritom se tematizira terminologija koju su izraelske vojne snage rabile u ratnim operacijama protiv Hezbolaha. Prema izvješću izraelskoga povjerenstva ustrojenoga nakon završetka rata terminologija uvedena u vojne doktrine netom prije sukoba na više se mjesta izriječom apostrofira kao jedna od determinanti izraelskoga vojnog neuspjeha. Istraživanjem primarnih izvora te sagledavanjem recentnih reevaluacija učinaka i ishoda rata osvijetljaju se razmjeri posljedica paušalnoga pristupa oblikovanju vojnojezične politike. Podrobnije se problematizira znanstvena težina koju terminologija nosi u jeziku svake struke, a posebice u vojno-obrambenim znanostima.

Ključne riječi Drugi libanonski rat, vojna terminologija, (vojno)jezična politika, Hezbolah, Izraelske obrambene snage (IDF), sustavni operativni dizajn (SOD)

Uvod: jezik kao poprište rata

U nizu posebnosti koje u većoj ili manjoj mjeri odlikuju svaki standardni jezik, istaknuto mjesto zauzima *polifunkcionalnost* odnosno *funkcionalna polivalentnost*, koja se manifestira kao potencijal jezika da obuhvati "sva područja komunikacije

i znanja" (Brač, Bratanić i Ostroški Anić, 2015: 3). Drugim riječima, što je moguće potpunije kojim jezikom pokriti različite dimenzije ljudskoga djelovanja time on ostvaruje sve znatniju polifunktionalnost. Jedan od takvih fenomena koji, čini se, obilježava ljudsko postojanje *ab antiquo* je rat.

Koliko god kvalifikacije o tragičnosti, apsurdnosti, bizarnosti, štoviše banalnosti rata bile utemeljene, one ne dezavuiraju činjenicu kako je rat višedimenzionalna pojava – antropološka, sociološka, kulturološka, povijesna i sl. Stoljeća evolucije ratovanja podrazumijevaju i njegovu konceptualnu složenost koju treba jezično, odnosno terminološki kodirati. Konkretnije, određenu bi se izvanjezičnu stvarnost trebalo jezično (terminološki) moći što obuhvatnije i preciznije izraziti.

Jezikoslovci su suglasni u ocjeni prvorazredne uloge koju terminologija (jezik struke) igra u funkcionalnoj polivalentnosti jezika, naglašavajući pritom kako ju je bez izgrađene terminologije nemoguće doseći (Brozović, 1970: 28). Sofisticiranom se terminologijom postiže *intelektualizacija* jezika pod čime Havranek (1976) razumijeva jačanje njegove intelektualne komponente – "kao prilagođavanje jezika usmjereno na to da jezični izrazi budu određeni, točni i apstraktni kako bi mogli izraziti misao 'u njezinoj kompliciranosti'" (Havranek prema Mićanović, 2006: 20). Jednako tako, atrofirana ili neadekvatna terminologija narušava polifunktionalnost jezika, te se, vidjet ćemo, odražava i na izvanjezičnu stvarnost.

U ovome se radu rečena problematika oprimjeruje na službenoj vojnoj terminologiji, te u širem smislu na ratnome diskursu, koji su Izraelske obrambene snage (IDF) u pokušaju intelektualizacije vojne doktrine oblikovale i rabile u Drugome libanonskom ratu 2006. Upravo se na toj bliskoistočnoj vojnojezičnoj i ratnoj epizodi pokazuje kako jezik (diskurs) ne služi isključivo kao puko sredstvo komunikacije, nego može poslužiti i kao poligon za (hazardersku) jezičnu politiku te, u konačnici, kao (neučinkovito) strateško oružje.¹ Uglavnom, podrobnije se tematizira odraz kontroverzne ratne terminologije na ishod rata.

Rat je naime konstanta arapsko-izraelskih odnosa u kontekstu kojih ovaj rad ispituje vezu jezične politike i rata. Posegnemo li prigodno za promišljanjima o Bliskome istoku Mirjane Kasapović uočit ćemo kako je ratovanje – različitoga intenziteta na spektru sukoba² – desetljećima jedna od stalnica koja ima "konstitutivno značenje za povijest i politiku Izraela" (Kasapović, 2010: 80). Aktualni čelnik Izraelske svemirske agencije, umirovljeni general-bojnik Izak Ben-Izrael,³ plastično je to predočio prosudbom kako su ratovi u izraelskome konceptu sigurnosti zapravo "ciklusi nasilja u jednome dugotrajnom ratu" pri čemu se uspjehom Izraela može smatrati kad od jednog do drugoga ciklusa "oslabi želju neprijatelja za obnavljanjem sukoba" (Marcus, 2018: 102). Od proglašenja neovisnosti 1948. Izrael je vodio pet prijelomnih ratova – Rat za neovisnost (1947. – 1949.), Rat za Sueski kanal (1956.),

¹ Mićanović (2006) primjerice jednomu od poglavlja svoje studije o standardnome jeziku i jezičnim varijetetima daje znakovit, vojno intonirani naslov *Jezik kao poprište*, no ondje u kontekstu jezične kulture i jezičnoga purizma. Nadalje, da jezik može biti u službi ostvarivanja dominacije na *političkome poprištu* upućuje Cromer (2004) upravo na primjeru Izraela.

² U vojnoj teoriji *spektar sukoba* odražava učestalost i intenzitet nasilja među državama ili skupinama. Neki autori prema obujmu i razornim posljedicama sukobe ugrubo dijele na *krize*, *sukobe niskog intenziteta* i *ratove*. Obujam sukoba i njegove razorne posljedice najmanji su kod *kriza*, a najveći kod *ratova*. Za razgranatu tipologiju ratova usporedi Paić (2000).

³ U radu se kad je riječ o transkripciji (prezvukovljavaњу) i transliteraciji (preslovljavaњу) arapskoga i hebrejskoga pismovnoga i slovnoga sustava priklanja načelima kako ih uspostavljaju Havel i Kasapović, 2016: xvii-xxii.

Šestodnevni rat (1967.), Jomkipurski rat (1973.) i Prvi libanonski rat (1982. – 1985.) – te niz ratnih operacija, do one nedavne u svibnju 2021. u okviru izraelsko-palestinskih sukoba nazvanu *Čuvar zidina*.

S jedne strane, u nekim od ratova izraelska je vojska ostvarila pobjede stožerne za opstojnost i ukotvljavanje države Izrael unutar "levantskoga konfliktnog i sigurnosnog podkompleksa" (Kasapović, 2016: 33) i širega muslimanskog okruženja,⁴ kao dominantne vojne i geopolitičke sile. S druge strane, i danas se vode rasprave u znanstvenoj javnosti jesu li neki od ratova ili ratnih operacija završili u najmanju ruku pat-pozicijom ili stanovitim taktičkim pobjedama, a strateškim promašajima za Izrael, te obrnuto. Jedan od takvih ratova – premda se vodio svega 34 dana u ljeto 2006. – je i Drugi libanonski rat, u kojemu je Izrael ratovao protiv radikalne proiranske šijitske vojne, političke i terorističke organizacije u Libanonu, Hezbolaha. Premda su obje zaraćene strane proglasile pobjedu, u onodobnome rasponu vojno-političkih ocjena rata oscilacije su neznatne – od onih da se taj rat, najblaže rečeno, pokazao "krajnje problematičnim za Izrael" (Johnson, 2011: xviii), štoviše da je ostavio snažan osjećaj "razočaranja i frustracije" zbog širokoga jaza između predratnih očekivanja uvjerljive pobjede te stvarnih ishoda (Brun, 2010: 315), do one da taj rat predstavlja izraelski "politički i moralni fijasko" (Kasapović, 2010: 88).

Međutim, s odmakom od petnaest godina – nakon kojega je empirijski moguće sagledati dugoročne političko-sigurnosne učinke toga ratnog sukoba na tamošnju sigurnosnu arhitekturu – današnje ocjene o reperkusijama Drugoga libanonskog rata razmjerno su preinačene i ažurirane (Havel, 2016: 144). Genezu, evoluciju te neposredne vojne ishode i dugoročnu sigurnosnu rekonfiguraciju uzrokovanu tim ratom nužno treba sagledavati na protegu od nekoliko desetljeća, odnosno unutar kontinuuma izraelsko-libanonskih sukoba – od Prvoga libanonskog rata (1982.), preko stvaranja, uspona i profiliranja Hezbolaha kao ozbiljnoga aktera libanonske politike,⁵ do konačno Drugoga libanonskog rata (2006.) i razmjernoga zatišja, koje traje već petnaest godina.

Općenito, analitičari su gotovo jednostušni u stavu kako je taj "srpanjski rat"⁶ iznio na vidjelo mnogostruke, fundamentalne slabosti tadašnjega izraelskog vojno-političkoga promišljanja. To se, u prvome redu, odnosi na nedovoljno artikuliranu, koherentnu i ažuriranu strategiju nacionalne sigurnosti i vojnu doktrinu te različite ranjivosti, pogrešne predodžbe i zanemarivanja naslojavana unutar obrambenoga sustava godinama prije no što su se zorno manifestirali u samome ratu (Cordesman, 2008; Matthews, 2008; Vego, 2009; Murphy, 2010; Glenn, 2012; Marcus, 2018).

⁴ Država Izrael neposredno je – kao nearapska i nemuslimanska enklava – okružena arapskim državama (Egipat, Jordan, Sirija i Libanon), dok je u širem smislu smještena unutar dominantno muslimanskoga svijeta, koji se proteže u prostornome kontigvitetu (od Magreba do Pakistana). Pritom, Libanon valja izdvojiti kao vjerski krajnje heterogenu državu s 18 službenih vjerskih zajednica, odnosno "konfesionalnu sektokraciju" u kojoj tri najbrojnije i povijesno-politički najutjecajnije zajednice čine kršćanski maroniti te suniti i šijiti muslimani (Kasapović, 2016: 222). O izraženoj vjerskoj slojevitosti Libanona, posljednjoj polariziranosti među vjerskim zajednicama, te općenito ulozi koju je vjerskoidentitetska fragmentiranost stanovništva imala na društveno uređenje Libanonske Republike usp. akribičnu studiju Kasapović (2016: 220-260).

⁵ O Hezbolahu kao organizaciji koja je nadišla status "puke ekspoziture" ili produljene ruke (svojevrsnoga *proxyja*) Irana i Sirije te prošla proces takozvane libanonizacije, afirmirajući se u konačnici kao važan akter u političkoj vlasti Libanona, usp. Picula (2012).

⁶ U Libanonu Drugi libanonski rat nazivaju Srpanjskim ratom.

Specifičan predmet ovog rada u području dosad gotovo neproučavanih aspekata jezične politike Drugoga libanonskog rata jest inovativna i neoterična, no kontroverzna, eksperimentalna vojnojezična politika, koju se tad nastojalo propagirati i afirmirati u izraelskoj vojnoj misli.⁷ Prema primarnim izvorima nastalima neposredno nakon rata i svjedočanstvima samih protagonista, ta se politika pokazala jednom od ključnih varijabli u formuli izraelskoga vojnog neuspjeha. Stoga je cilj ovoga rada analizom izraelske vojnojezične politike u rasponu od sredine 2000-ih naovamo pružiti dublji uvid u važnost jezičnoga planiranja, posebno u vojno-obrambenim znanostima, te provjeriti polazišnu tezu kako loša jezična politika i ignoriranje ili nepoznavanje temeljnih terminoloških postulata pri njezinu osmišljavanju može imati ozbiljne, štoviše fatalne posljedice. Ovom se studijom slučaja po prvi put daje sustavni pregled problema prisutnih u razvoju vojnostručne terminologije na temelju iskustva sukoba IDF-a s Hezbolahom 2006., odnosno pominje se rasvjetljava dosad donekle zanemaren i marginaliziran aspekt Drugoga libanonskoga rata te općenito djelovanja Izraelskih obrambenih snaga – onodobna vojnojezična politika u službi "jezika sile".⁸ Metodološka strategija rada počiva na kvalitativnoj metodi i deskriptivnome tipu istraživanja, pri čemu je istraživački interes u prvome redu usmjeren na teorijsku pozadinu tadašnje jezične politike u izraelskoj vojsci, konkretno na problematiziranje primjene filozofske jezične matrice na vojnu znanost.

Povijesni kontekst: pozadina, kronologija i ishodi Drugoga libanonskog rata

Kad je riječ o Drugome libanonskom ratu, odnosno ratu Izraela protiv Hezbolaha, nužno je zaći dublje u njegovu pozadinu, konkretnije nasljeđe Prvoga libanonskog rata (1982. – 1985.). Ne ulazeći podrobnije u kompleksnost toga rata u kojemu je ratni cilj Izraela bilo eliminiranje PLO-a iz Libanona – u čemu je i uspio protjeravši njegovo vodstvo u Tunis⁹ (Kasapović, 2010: 87) – analitičari se slažu kako je Izrael pogrešno procijenio strateške i velikostrateške posljedice prve vojne invazije na Libanon (Cordesman i dr., 2007: 151). Rat je predstavljao "značajnu izraelsku vojnu pobjedu koja je rezultirala gotovo potpunim izraelskim strateškim porazom" (Ha-

⁷ Ovdje se kao prikladnom preuzela kvalifikacija *neoteričan*, kojom se general Šimon Naveh, *spiritus movens* novoga, no kontroverznoga vojnodoktrinarnog koncepta (eng. *Systemic Operational Design* (SOD)) uvedenoga u Izraelske obrambene snage neposredno pred Drugi libanonski rat, neizravno poslužio za njegov opis. Leksikografija definira taj pridjev kao "nov, neobičan, novotarski, koji ide za novim pravcima, koji ih donosi ili najavljuje", dok ga etimološki veže za književnost i "skup starorimskih pjesnika koji je zastupao nove književne pravce u svojim djelima" (Klaić, 2012: 722). Pridjev *vojnojezični* izvedenica je dvorječnoga naziva *vojni jezik*, a podrazumijeva u širemu terminološkom smislu jezik vojne struke, odnosno njezino nazivlje u užemu smislu.

⁸ Sintagma *jezik sile* – kao metafora za oružani, ratni pristup rješavanju sukoba – često se javlja na Bliskome istoku u kvalifikacijama arapsko-(muslimansko)-izraelskih sukoba u kontekstu alibija za pribjegavanje sili. S jedne strane, Cromer (2004: 23) opisuje kako izraelski politički jastrebovi optužuju Arape da "razumiju jedino jezik sile" dok s druge strane iranski vjerski vođe identično ponavljaju kako "cionisti [Izrael] ne razumiju ništa doli jezik sile" (Iranpress.com, 2021).

⁹ Palestinska oslobodilačka organizacija (PLO) je nakon Jordanskoga građanskog rata (1970. – 1971.) protjerana iz Jordana te našla utočište u Libanonu stvorivši ondje svojevrsnu državu u državi. Nasuprot očekivanjima Izraela, jedna od posljedica Prvoga libanonskog rata bila je preseljenje PLO-a na okupirana područja u Palestini, čime je započela "teritorijalizacija nacionalnoga pokreta u Palestini" (Kasapović, 2010: 88).

vel, 2016: 136 prema Cordesman, 1987: 54). Naime, PLO je kao prijetnja uklonjen iz Libanona, no iste se godine kao nusproizvod rata pojavila nova – Hezbolah, ili u prijevodu *Alahova stranka*. Hezbolah, šijitska teroristička organizacija osnovana uz potporu Irana (1982. – 1985.),¹⁰ ubrzo je zatim – obučavana i naoružavana od iranske revolucionarne garde i sirijske obavještajne službe – prerasla u respektabilnu oružanu silu i nezaobilaznoga aktera u libanonskoj politici (Havel, 2016: 136).

Izrael je izgonom PLO-a iz Libanona ostvario taktičku pobjedu, no strateški promatrano nije računao da će kao nasljeđe rata dobiti dugoročnoga te sve opasnijega neprijatelja (usp. Marcus, 2018). Nakon rata, u složenome mozaiku različitih stranih vojnih snagâ i lokalnih milicija na teritoriju Libanona, Izrael se 16. siječnja 1985. obvezao "privremeno" povući u južni Libanon stvorivši ondje sigurnosni zonu – pojas od gotovo 10 posto libanonskoga teritorija uz sjevernu granicu Izraela kojim je nastojao spriječiti izravne napade na svoj teritorij. Međutim, Izrael je ondje ostao vojno prisutan sve do 2000. i jednostrane odluke o povlačenju. U međuvremenu, a posebice nakon povlačenja Izraela iz južnoga Libanona, Hezbolah je "stasao u organiziranu društvenu, političku i vojnu silu" (Havel, 2016: 143). Upravo u razdoblju 2000. – 2005. Hezbolah u sve ozbiljnijim i sofisticiranijim pograničnim sukobima nagriza IDF-ovu sposobnost odvratanja, a tridesetogodišnje vrenje između Izraela i Hezbolaha kulminira u srpnju 2006. Drugim libanonskim ratom (Marcus, 2018: 287, 1).

Sukob na relaciji Izrael-Hezbolah ima svoju dublju povijest koja se proteže na više desetljeća, no neposredan *casus belli* Drugoga libanonskog rata bio je napad Hezbolaha na izraelsku pograničnu ophodnju i raketiranje nekoliko gradova na sjeveru Izraela. Prema priznanju vođe *Alahove stranke*, Hasana Nasralaha, Hezbolah nije kao reakciju očekivao opsežnu ratnu operaciju, koju je Izrael potom pokrenuo u trajanju od 34 dana – od 12. srpnja do 14. kolovoza 2006. Premda su obje strane proglasile pobjedu u ratu, analitičari se slažu kako je Hezbolah "pretrpio golemi vojni poraz", no i imao razlog za zadovoljstvo pokazavši da je "sposoban preživjeti sukob s Izraelom" (Havel, 2016: 144). Ipak, mnogi su vojni analitičari uvjereni kako je Izrael doživio ozbiljan poraz. Još su rječitiji bili osvrtni na rat tadašnjih šefova izraelskih obavještajnih službi Mosada, Meira Degana i šin Beta, Juvala Diskina, koji su netom nakon rata na sastanku premijeru Ehudu Olmertu izravno i nedvosmisleno poručili kako je "rat bio nacionalna katastrofa u kojoj je Izrael doživio ozbiljan udarac" (Matthews, 2008: 2).

S druge strane, prolaskom vremena aktualna sigurnosna slika na terenu baca novo svjetlo na učinke i ishod rata, a načelne kvalifikacije o izraelskome neuspjehu danas su daleko ublaženije, izbalansiranije i manje kategoričke (usp. Lambeth, 2012; Marcus, 2018). General-pukovnik Dan Haluc, tadašnji načelnik Glavnoga stožera IDF-a, u svojemu je iskazu povjerenstvu upozorio kako "što god da je postignuto ili nije [kampanjom] mora biti sagledano s vremenskim odmakom", dok je premijer

¹⁰ Hezbolah je formalno objavio svoje postojanje 16. veljače 1985. objavom manifesta poznatoga kao *Program Hezbolaha: Otvoreno pismo svim potlačenima u Libanonu i svijetu* u kojemu u jednome od ciljeva izrijekom progovara kako njegova borba prestaje jedino "uništenjem [obliteracijom] te cionističke tvorevine [Izraela]" (Jerusalem Quarterly, 48, 1988). Hezbolah je samo jedna u nizu militantnih i terorističkih organizacija u toj nestabilnoj regiji koja se "ne odriče prava na oružani otpor Izraelu kao arhetipskom neprijatelju kojemu ne priznaje ni pravo postojanja" (Picula, 2012: 35). Benjamin Netanjahu sažeo je to kronično stanje Izraela sljedećom rečenicom: "Ni jedna druga država ne suočava se s neprestanim prijetnjama svojemu postojanju te neprestanoj kritici zbog postupanja protiv tih prijetnji" (Netanyahu, 2000: 394-395).

Ehud Olmert, na sličnome tragu, naglasio kako će se tek "s vremenom rezultati rata pokazati boljima" (Lambeth, 2012: 46).

Dok o taktičkim ishodima rata postoji razmjerno širok konsenzus, strateški su ishodi i dalje predmetom rasprava, kako u Izraelu tako i u arapskome svijetu, što moguće odražava potrebu za ažuriranjem općeprihvaćene interpretacije koncepta *pobjede* (usp. Brun, 2010: 288-289). Unatoč rečenomu, promatrano s današnjim odmakom od petnaest godina, Izrael je osiguravši sjevernu granicu ostvario, u prvo redu, glavni cilj rata. Naime, pokazat će se kako u godinama nakon 2006. i nadolazećih sukoba s palestinskim Hamasom Izrael nije bio primoran ratovati na dvama bojištima (Havel, 2016: 144), pasivizirao je vojno krilo Hezbolaha – koje je danas daleko opreznije u smislu provociranja Izraela raketiranjem – a u posljednjih desetak godina na terenu dolazi svega do povremenih i manjih pograničnih okršaja te pretežito vlada zategnuto zatišje. Uglavnom, kako Marcus sažima, došlo je do "strateškoga rekalkibriranja" koje je rezultiralo novom jednadžbom o uzajamnome odvrćanju (Marcus, 2018: 33). Drugim riječima, prevladava mišljenje kako višegodišnje zatišje, s motrišta strateških ishoda, dokazuje da je Izrael obnovio status odvrćajuće sile (usp. Brun, 2010: 316).

Ipak, vojni se analitičari slažu kako su se u izraelskome vođenju rata manifestirale ozbiljne sustavne slabosti prouzrokovane nizom doktrinarnih reformi uvedenih tijekom desetljeća prije rata. Štoviše, general-bojnik Gadi Eizenkot,¹¹ tadašnji glavni ratni zapovjednik Sjevernoga zapovjedništva i do nedugo nakon rata čelnik Operativne uprave IDF-a, medicinskim je rječnikom okarakterizirao te reforme kao kontaminaciju "virusom koji se infiltrirao u temeljnu doktrinu IDF-a" (Cordesman i dr., 2007: 87). U svakome slučaju, analitičari su gotovo jednoglasni kako se to, s jedne strane, odnosi na šire sigurnosno-političko strateško promišljanje političke, odnosno na promašene operativno-taktičke pristupe izraelske vojne elite.

Nakon okončanja ratnih sukoba, izraelska je vlada ustrojila istražno tijelo – tzv. Winogradovo povjerenstvo – koje je trebalo pomno istražiti sve aspekte rata, posebno tadašnje propuste u procesima donošenja vojno-političkih odluka te prevladavajućim strateškim promišljanjima. U nizu vojno-sigurnosnih i političkih neutralgičnih točaka koje je povjerenstvo u iscrpnome izvješću izdvojilo, svoje mjesto, iznenađujuće, zauzela je na više mjesta i vojnojezična politika, odnosno vojnoterminološke inovacije, koje su svojim heurističkim¹² zasadama umnogome otežale komunikaciju duž zapovjednoga lanca IDF-a te, u konačnici, pridonijele taktičkome neredu na terenu (Winograd, 2008). Povjerenstvo izrijekom kao jedan od razloga neuspjeha navodi "dvosmislenu, nejasnu, konfuznu i besadržajnu terminologiju"¹³ tada novouvedenoga operativnog dizajna, koja je znala dovesti do "pogrešnih tuma-

¹¹ General Gadi Eizenkot je u razdoblju 2015. – 2019. bio načelnik Glavnog stožera IDF-a te je za vrijeme njegova mandata prvi put javno objavljena službena vojna doktrina.

¹² Heurističko mišljenje nije konačno, nego provizorno. U postupku dolaženja do cjelovitoga i krajnjega rješenja prema heurističkoj je paradigmi neizbježno oslanjati se na provizorna i neizvjesna nagađanja. Ovdje se, uz već spomenuti pridjev 'neoteričan' generala Šimona Naveha, iz formulacije umirovljenoga pukovnika iz Odjela za bihevioralne znanosti IDF-a, Saara Raveha, [*the language spoken ...was... more fluid and more heuristic...*], preuzima kao prikladnom ova naročita, no nesvakidašnja kvalifikacija za terminologiju, odnosno neki jezik struke (Marcus, 2018: 172).

¹³ Izvornik na hebrejskome jeziku: ממשי מתוכן וריקה מבלבלת, ברורה בלתי, מעורפלת

čenja zapovjednikovih namjera" (Winograd, 2008: 274).¹⁴ Štoviše, to novo "elitno" i inovativno nazivlje "stvorilo je pomutnju i pogrešna tumačenja među razinama zapovijedanja, među zapovjednicima i njihovim snagama [...] te doprinijelo nerazumljivosti..." (Winograd, 2008: 407-408). O čemu je konkretno riječ, opširnije se raščlanjuje u nastavku rada.

Konceptualna izvorišta vojnojezične politike: sustavni operativni dizajn

Izraelske obrambene snage su se 2006. nalazile usred procesa konceptualne tranzicije – koji je započeo još sredinom 1990-ih – a pokrenut je bio uslijed potrebe da se novim doktrinarnim idejama ponudi odgovor na nove vrste prijetnji, posebno u smislu operativne razine ratovanja (Johnson, 2011: 16).¹⁵ Tako je 1997. tadašnji zapovjednik Središnjega zapovjedništva (poznatije pod pokratom *Pakmaz*), general-bojnik Uzi Dajan, pozvao na suradnju nedavno ustrojen Institut za istraživanje operativne teorije (eng. (M)OTRI, hebr. Maltam).¹⁶ Riječ je bila o svojevrsnome vojnom promišljalištu i inkubatoru inovacija za potrebe IDF-a ustrojene 1995., a koji svoje korijene vuče iz reformističkih vojnih krugova 1980-ih godina nezadovoljnih osrednjim rezultatima IDF-a u Prvome libanonskom ratu (1982. – 1985.), Prvoj intifadi (1987. – 1993.) te razinom spremnosti u vrijeme Zaljevskoga rata (1991.), kad se Tel Aviv našao na udaru raketa *Scud* Sadama Huseina (Marcus, 2018: 163). Naime, prevladavajuća su mišljenja kako se u tome razdoblju "IDF iz operacije u operaciju vraćao na početak [...] lagano bi dobivao bitke, a ne bi uspijevaao promijeniti politički *status quo*" (Aodnetwork.ca, 2017).

Glavni pokretač i *spiritus movens* instituta bio je umirovljeni brigadni general Šimon Naveh¹⁷ čiji je avangardan pristup vojnoj misli trebao biti kontrapunktom dotadašnjim sve problematičnijim i neučinkovitijim "tradicionalnim" konceptima, metodologijama i doktrinama, koji jednostavno više nisu pružali odgovor "kompleksnim i promjenjivim realnostima ratovanja" (Johnson, 2011: 28). Uslijedio je dramatičan zaokret u konceptualizaciji, u prvome redu, operativne razine ratovanja, koja je sljedećih deset godina snažno utjecala na IDF, a posljedično na domete uspješnosti izraelske vojske u ratnim operacijama, koja se oslanjala na ideje, konkretnije sustavni pristup operativnome dizajnu¹⁸ osmišljen u OTRI-ju.

¹⁴ Zahvaljujem Ivici Mandiću na vrijednim informacijama o ovome slučaju i općenito Drugome libanonskom ratu te Borisu Havelu na prijevodu potrebnih materijala s hebrejskoga jezika.

¹⁵ U vojnoj se teoriji kao dijelovi piramide ratnoga umijeća razlučuju strategija, operativno umijeće (operatika) i taktika. General Šimon Naveh nastojao je osmisliti inovativni pristup operativnome umijeću kao teorijskoj domeni smještenoj između najviše razine definiranja ciljeva od strane vrha političkoga i vojnoga ešalona (strateška razina) i načina ostvarivanja tih ciljeva na terenu (taktička razina).

¹⁶ U radu će se zbog prepoznatljivosti za taj institut rabiti pokratak uvriježen u angloameričkoj literaturi, OTRI (*Operational Theory Research Institute*).

¹⁷ Marcus (2018: 251) opisuje nukleus OTRI-ja kao intelektualno čvorište "vojnih individualista" (eng. *mavericks*) s "karizmatičnim" Navehom na njegovu čelu.

¹⁸ U vojnoj se teoriji pod nazivom *operativni dizajn* podrazumijeva "ključno promišljanje koje se koristi kao okvir za planiranje kampanje ili glavne operacije [...] intelektualni proces koji može (ali ne mora) prethoditi procesu operativnog planiranja [...] i služi za početno formuliranje problema, odnosno [...] dizajn stvara ideje koje trebaju biti operacionalizirane operativnim planiranjem" (Pavić, 2011: 113).

Koncepti razvijani u OTRI-ju sintetizirani su pod krovnim nazivom *sustavni operativni dizajn* (eng. *Systemic Operational Design*, SOD), kojemu se podučavao izraelski generalski i časnički zbor, no čiji su postulati trebali potom kapilarno dosegnuti svaku izraelsku postrojbu i dovesti do promjene dotadašnjega "tradicionalnog" mentaliteta. Riječ je bila o izvornome izraelskom pristupu operativnome dizajnu čija je primjena do danas – uglavnom s prijepornim rezultatima – testirana jedino u Izraelu. Teorijske temelje SOD-a postavio je general Naveh proglašivši ga revolucionarnim pristupom (Pavić, 2011: 115). Korijeni te inovativne, no pokazat će se kontroverzne nove paradigme poimanja operativne razine rata, sežu do opće teorije sustava (eng. *General Systems Theory*).¹⁹ Gruba bi definicija sustavnoga operativnog dizajna, iz pera jednoga američkoga generala i zagovornika Navehova pristupa, glasila "primjena teorije sustava na operativno umijeće" (Wass de Czege, 2009: 4). "Vojno oličjenje teorije sustava" bila bi Johnsonova još plastičnija formulacija (Johnson, 2011: 29).

Ipak, o eklektičnosti Navehova pristupa teorijskoj razradbi SOD-a rječito govori kontingent znanstvenih disciplina i pravaca kojima se "otac" SOD-a nadahnjivao. Tako teorijska uporišta SOD-a – uz teoriju sustava (kako je artikuliraju sistemisti Ludwig von Bertalanffy, Peter Checkland, Fritjof Capra) – počivaju na različitim teorijama: arhitekture (autora kao što su Christopher Alexander, John Forester, Bernard Tschumi), urbanistike, postmodernističke i poststrukturalističke francuske filozofije (osobito kako su je promišljali Gilles Deleuze, Félix Guattari, Paul Virilio, Guy Debord), filozofije Richarda Rortyja, postkolonijalne teorije i kritike, teorije složenosti i teorije kaosa, teorije književnosti, psihologije, logike, antropologije (Clifford Geertz i Gregory Bateson), kibernetike te dužega niza ostalih, pretežno društveno-humanističkih disciplina (Kober, 2008: 31-32; Vego, 2009: 72; Marcus, 2018: 167). S druge strane, u strogo vojnome smislu, SOD je uglavnom šturo prožet sovjetskom vojnom misli (Mihail Tuhačevski, Aleksandar Svečin), ponešto i kineskom, dok su vojna povijest i tradicionalni vojni mislioci bili posve marginalizirani u njegovu osmišljavanju (Pavić, 2011: 116).

Nakon završetka Drugoga libanonskog rata glavnina kritika u vojnim krugovima, no i službenoga Winogradova povjerenstva, usmjerena je bila upravo prema SOD-u – tu avangardnu, novu doktrinu službeno odobrenu neposredno prije samoga rata.²⁰ Vrijeme je otad pokazalo kako je SOD bio tek jedan u "kombinaciji toksičnih čimbenika"²¹ koji je pridonio prijepornim uspjesima na terenu (Marcus,

¹⁹ *Teorija sustava*, interdisciplinarna je znanost koja se bavi opisivanjem te objašnjavanjem zakonitosti postanka, razvoja, organizacije i ponašanja sustava, počiva na načelima niza znanstvenih disciplina kao što su ontologija, filozofija znanosti, fizika, informacijske znanosti, biologija, ekonomija, političke znanosti itd. Idejni začetnik teorije je austrijski biolog Ludwig von Bertalanffy.

²⁰ Valja naglasiti kako do kolovoza 2015. Izrael nikad nije javno objavio nijednu službeno odobrenu stratešku doktrinu pa tako ni ovu inspiriranu SOD-om (Marcus, 2018: 33). Tako su za Drugi libanonski rat tek nakon iscrpnih raščlambi istražnih timova Winogradova povjerenstva postali jasniji određeni doktrinarni pristupi. Engleski prijevod doktrine iz 2015. dostupan je na www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDFDoctrineTranslation.pdf

²¹ Budući da je temeljni predmet istraživanja u ovome radu jezična politika, šira vojno-politiološka raščlamba nadilazi njegov cilj te se ovdje ugrubo nabrajaju samo neki od sistemskih čimbenika za koje se analitičari slažu da su utjecali na ishod rata: duboki proračunski rezovi za vojsku u godinama prije rata što je dovelo do kroničnoga deficita u provođenju obuke i vježbi, presnažno oslanjanje na uporabu ratnoga zrakoplovstva, zanemarivanje konvencionalne konfrontacije na kopnu, promašen pristup spremnosti pričuvnoga sastava, doktrinarna

2018: 209). I danas se vode rasprave je li primjena SOD-a podbacila stoga što je taj koncept supstancijalno pogrešan i/ili jednostavno nije pravilno integriran u IDF te je "otišao predaleko" (Rapaport, 2010: 11). Jednako tako, Winogradovo je povjerenstvo – premda se u svojim ocjenama pokazalo dosljedno oštrim prema novouvedenoj doktrini – ipak otpočetak upozoravalo na opasnost od posvemašnjega obezvrjeđivanja nove doktrine i njezinih ideja pod egidom povratka temeljima. Tako u izvješću iz 2008. stoji:

Izrazito kritični prema novome operativnom pristupu, neki su zaboravili kako je taj pristup predstavljao istinski pokušaj – važan i nužan – da se premosti duboki konceptijski procjep u IDF-u [...] IDF nije imao izbora negoli ažurirati i formulirati različite operativne pristupe [...] istina, prije nego je potrebno bilo suprotstaviti se i nesretnoj sklonosti antiintelektualizmu²² unutar IDF-a te upoznati zapovjednike sa širim, apstraktnijim²³ konceptima (Winograd, 2008: 323).

Na kraju, vidjet ćemo kako su neki od njegovih elemenata – nakon što su tvorca i doktrina nakon njezina fijaska 2006. tabuizirani – godinama kasnije, u daleko preinačenome obliku, rehabilitirani u aktualnu izraelsku vojnu misao.

Ipak, jedan od čimbenika koji se u gotovo svim stručnim raščlambama Drugoga libanonskog rata izrijeком apostrofiraju kao krajnje problematičnim je vojnojezična politika proizišla iz nove doktrine, odnosno terminologija i poglavito zapovjedni jezik uveden rekonceptualizacijom ratne operacije i napuštanjem dugo afirmiranoga *modus operandi* IDF-a (Matthews, 2009: 22).

Odras nove vojne doktrine na strategiju vojnojezične politike

Radikalno izmijenjena doktrina neizbježno se reflektirala i na jezik struke u Izraelskim obrambenim snagama. Nastupila je rekonceptualizacija vojnojezične politike i beskompromisan otklon od tradicionalnih vojnih koncepata kao što su *osvajanje, odvratanje, uništavanje, neprijatelj, postrojba, cilj, izloženost, pobjeda* i slično (Matthews, 2009: 22). Kurikul prema kojemu se podučavala generalska i časnička elita u OTRI-ju, vidjeli smo, vrvjela je nevojnim teorijama i paradigmama. To se osobito odnosilo na različite teorije arhitekture, o čemu najzornije progovaraju riječi generala Naveha kako je OTRI ustanovio školu i razvio kurikul na kojemu se obučavaju budući "operativni arhitekti" (Weizman, 2006). Kritičari su nakon rata zajedljivo ko-

fokusiranost na *sukobe niskog intenziteta* uslijed dugogodišnjega iskustva protupobunjeničkih operacija (intifadske vrste sukoba s Palestincima), nedostatak razumijevanja na svim razinama da je bila riječ o ratu, a ne pukoj sigurnosnoj operaciji, nepostojanje jasne hijerarhije među vojnicima, neuspostavljanje jasnih strateških ciljeva rata od strane političkoga vodstva, nekoordiniranost političkoga i vojnoga vodstva, donositelji odluka pretjerano pod utjecajem medija i javnoga mnijenja itd. (Cordesman i dr., 2007: 52).

²² Širi kulturološki problem antiintelektualizma prisutan u IDF-u i izraelskoj vojnoj misli je, među ostalim, i doveo do stvaranja OTRI-ja te poticao generala Naveha na agresivno promoviranje i danas problematičnoga SOD-a. Dihotomija *antiintelektualizam-intelektualizam* predstavlja trajnu napetost u teoriji vojne inovacije, a u širem je smislu, čini se, i kulturološki determinirana, što se manifestiralo i u pristupu IDF-a u Drugome libanonskom ratu. (Zahvale idu anonimnome recenzentu ovoga rada na vrijednoj sugestiji u tome pravcu).

²³ O dimenzijama oskudnosti kapaciteta za izražavanje fundamentalnih apstraktnih pojmova, te eventualne inherentnosti takve posebnosti u hebrejskomu jeziku, usp. Havelovo istraživanje (Havel, 2020).

mentirali kako su generali i časnici IDF-a počeli proučavati djela velikana arhitekture umjesto djela ratnih genija (Kober, 2008: 32). Naveh je osobito nastojao, gotovo hagiografski, popularizirati unutar IDF-a misao francuskoga filozofskog tandema Deleuzea i Guattarija, podtekstno dajući na važnosti Foucaultovoj profetističkoj izjavi kako će "ovo [20. stoljeće] biti jednoga dana prozvano "Deleuzovim stoljećem"" (Weizman, 2006).

Sagledajmo kako se to projiciralo na jezik koji se tad rabio u IDF-u. Naveh je, primjerice, u svojim predavanjima na dijagramu – koji je nalikovao *logičkome kvadratu*, općepoznatoj shemi iz logike – projicirao logičke odnose koji su predstavljali određene propozicije vezane za vojne i gerilske operacije te ih imenovao sljedećom terminologijom nadahnutom Deleuze-Guattarijevom misli: *dijalektika strukturiranja i strukture, bezoblični suparnički entiteti, fraktalni manevar, brzina vs. ritam, vahabijski ratni stroj, postmoderni anarhisti, nomadski teroristi...* (Kober, 2008: 32). Ne bi bilo pretjerano na ovome mjestu preformulirati Johnsonovu slobodnu definiciju SOD-a (2011: 29) i ustvrditi kako je vojnojezična politika bila *jezgo-jezično oličene postmodernističkoga i poststrukturalističkoga pogleda na svijet*.

Istina jest kako je mentalitet IDF-a desetljećima bio zahvaćen svojevrsnim antiintelektualizmom te ga se angažmanom OTRI-ja konačno nastojao "poznastveniti" i prožeti akademskim idejama (usp. Winograd, 2008: 323). *Teorija sustava* trebala je doseći svaku "molekulu" IDF-a tako da se, primjerice, odjel glasnogovornika otad bavio *formuliranjem percepcije stvarnosti u javnome diskursu*, a generacije zapovjednika koje su do 2002. prošle školovanja na Navehovu institutu bile su toliko "zadvojene" sustavnim pristupom da je Naveh u tim krugovima uživao status gurua (Rapaport, 2010: 8). Kreativnost i autonomija u formuliranju zapovijedi bili su također jedan od novuma potaknutih idejama SOD-a. Intelektualno eksperimentiranje, koje je poticao OTRI, urodilo je autarkičnim intelektualnim olujama i posljedično takvim ratnim planovima (Marcus, 2018: 226). No i taj se pristup u Drugome libanonskom ratu pokazao problematičnim i neodrživim. Naveh priznaje kako je jedan od zapovjednika, general Gal Hirsch, "podbacio zbog kombinacije čimbenika, a stručni žargon bio je jedan od njih [...] on [Hirsch] jest čarobnjak s riječima, no ovaj je put možda otišao predaleko" (Marcus, 2018: 226).

Uglavnom, težilo se elitističkomu, složenom, gotovo šifriranom nazivlju. Sâm autor, Naveh, branio je nerazumljivost novoga operativnog dizajna nesmiljeno tvrdeći da taj i nije bio namijenjen običnim smrtnicima (Feldman, 2007). Oportuno prihvaćajući Navehova nastojanja intelektualizacije IDF-a,²⁴ mnogim je generalima i časnicima potpora OTRI-jevim konceptima služila samo kao sredstvo vlastite promidžbe i napredovanja, a upitno je jesu li i u kojoj mjeri razumjeli ili posvetili se razumijevanju SOD-a. Naveh se, primjerice, u tome smislu nemilosrdno obrušio na jednoga generala, štoviše zagovaratelja SOD-a, Šaula Mofaza, prozivajući ga za licemjerno navlačenje "intelektualne fasade", nazvavši ga pritom najobičnijim "idiotom" i "bitangom". Štoviše, i samoga tadašnjeg načelnika Glavnoga stožera, generala Dana Haluca, koji je tri mjeseca prije početka rata odobrio novu, spornu doktrinu,²⁵ Naveh naziva "idiotom", "istinskom budalom" i "klaunom", koji je potpisao nešto što se

²⁴ U jednome od razgovora Naveh se jezgrovit i slikovito osvrće na svojstvenost njegova instituta: "Mi smo poput isusovačkoga reda. Mi pokušavamo naučiti i obučiti vojnike da misle" (Weizman, 2006).

²⁵ Dan Haluc je u travnju 2006. odobrio novu operativnu doktrinu klasificiranu jednom od stupnjeva tajnosti.

"nikad nije ni udostojio proučiti" [...] dodajući pritom kako "je [Haluc] upotrebljavao prave riječi, no nikad ih se nije udostojio razumjeti" (Marcus, 2018: 171, 216).

Mnogi časnici tad nisu mogli razumjeti zbog čega je stari sustav jednostavnih zapovijedi i preciznoga nazivlja napušten i zamijenjen novim, koji je malo njih moglo razumjeti. Nemali broj njih nije se usudio priznati da ne razumije što se od njih zahtijeva. Wegman kritički konstatira kako je zbog toga prvo načelo rata – *pridržavanje misije* – bilo prvom žrtvom novoga vojnog diskursa (Wegman, 2007: 24). Mnogi od njih nisu bili vični francuskoj postmodernističkoj filozofskoj misli. Konačno, jedan je od službenika OTRI-ja, dr. Orit Gal, upozorio na inherentnu opasnost od pogrešnih tumačenja terminologije uslijed neujednačenoga i fragmentiranoga rasprostranjivanja SOD-ovih ideja po svim sektorima IDF-a (Marcus, 2018: 170).

Pukovnik Saar Raveh, koji je u Središnjemu zapovjedništvu bio uključen u provedbu doktrinarnih reformi, prisjeća se kako se neujednačeno širenje SOD-a po oružanim snagama pokazalo još jednom od odrednica njegova (ne)uspjeha. Raveh ističe kako su i dalje aktualne rasprave o tome je li se njihov projekt pokazao promašenim jer je vojska ustvari rabila dva jezika: s jedne strane, *fluidan, heurističan i interdisciplinarnan* jezik kojim se služila vojna elita u Središnjemu zapovjedništvu te, s druge strane, dotadašnji jezik, koji su rabili vojnici i pričuvnici (Marcus, 2018: 172). Uistinu, kritičari OTRI-ja su prije rata, te pogotovo nakon njega, optuživali taj institut za poticanje pseudointelektualizma propagiranjem "arogantne, besmislene, te čak irelevantne" terminologije, a komunikaciju među postrojbama etiketirali kao "kulom babilonskom" (Michael, 2007: 425, 435).

Ugrubo, tradicionalna, jasna, jednostavna i precizna vojna terminologija ustupila je mjesto dvosmislenoj, nejasnoj, fluidnoj terminologiji podložnoj interpretacijama kao što je *strateška direktiva, strateška svrha, granice sustava, tema organiziranja kampanje, logički temelji suparničkoga sustava*, dok se postrojbama zapovijedalo da *dovedu neprijatelja do nekoherentnosti, izbace ga iz ravnoteže, poremete mu logiku, projiciraju učinke na neprijateljsku logiku, da osjeti pogibelj ili da ostvare dominaciju nad ratištem sa sigurne udaljenosti* (Vego 2009).²⁶ Konačno, teritorij se više nije morao zauzeti ili osvojiti, nego se *nad teritorijem preuzimao nadzor*. Drugim riječima, mnogim je zapovjednicima – pogotovo onima nevičnim teoriji SOD-a – takav jezik struke bio apsolutno nerazumljiv i neupotrebljiv.²⁷

²⁶ Vojna povijest svjedoči kako i ostale oružane snage nisu imune na terminološko "zamagljivanje" i konceptualnu nejasnoću u svojim doktrinama. Kao primjer navedimo ovdje inauguriranje naziva *sukob niskog intenziteta* (eng. *low intensity conflict* (LIC)) u američkoj vojsci nakon Vijetnamskoga rata. Nakon poraza u Vijetnamu američka vojna organizacija fokusirala se na revitalizaciju sposobnosti za vođenje konvencionalnoga ratovanja, što je uključivalo i doktrinarnu inovaciju (prvo usvajanje doktrine *Active Defense*, a zatim njezinu zamjenu doktrinom *AirLand Battle* od strane kopnene vojske). Pritom se koncept *neregularnog ratovanja* nastojao potisnuti u drugi plan. On se nije mogao u potpunosti zanemariti, ali upravo ovdje je primijenjena terminologija koja neće izravno podsjećati na vijetnamski poraz. Tako je niz jasnih i prihvaćenih naziva – *pacifikacija, protupobunjeničko djelovanje, gerilsko ratovanje* i sl. – bio sveden pod uopćenu i nepreciznu kategoriju *sukob niskog intenziteta*. Ipak, pokazalo se kako se općeniti koncept LIC-a nije mogao primijeniti pri oblikovanju i provedbi vojne doktrine koja bi se bavila takvom vrstom ratovanja. Američka je vojska nakon hladnoga rata ustanovila problem spomenute konceptualne nejasnoće, kad se ponovno javila potreba za vojnom doktrinom koja bi adresirala i neregularno ratovanje. (Zahvaljujem jednom od anonimnih recenzenata na upućivanju na taj paradigmatički primjer manipuliranja jasnoćom u vojnoj terminologiji.)

²⁷ Bilo bi jednostrano ne spomenuti kako se primjena SOD-a ipak pokazala uspješnom u Dru-goj intifadi, konkretno 2002. u izraelskoj operaciji *Obrambeni štiti*. Riječ je bila o kampanji urbanoga ratovanja protiv palestinskih militantata na Zapadnoj obali, koja je dizajnirana

Konačno, više istražnih timova Winogradova povjerenstva detektiralo je jezik i terminologiju kao problematičnom odrednicom rata. Prijepornost nove doktrine povjerenstvo vidi u tome što je nejasan i neprecizan jezik narušio primjenu jednostavnih, zdravorazumskih načela (Winograd, 2008: §26). Živopisnost takve terminologije najbolje se da ilustrirati na primjerima koje povjerenstvo navodi za Bitku za Bint Jbeil i zapovjedni jezik koji je primjerice rabio general Hirsch. Povjerenstvo je Hirschov jezik – kojim zapovijeda *sustavnu demonstraciju* na grad pokretanjem *simultanih, višedimenzijских rojeva* te *sveopću infiltraciju niske zamjetljivosti (najezdu osinjeg oblaka)* i *uspostavljanje ubojitog kontakta s izgrađenim područjem (rojevima)* radi stvaranja šoka i užasa te u konačnici *zamrzavanja područja operacije te tranzicije u dominaciju* – okarakterizirao kao "kreativan" i "poetski" (Winograd, 2008: 372-373). Osvrnemo li se na fluidnost nove terminologije, general Hirsch 25. lipnja objavljuje kako je Bint Jbeil *pod potpunim nadzorom* IDF-a, da bi grad u stvarnosti sve vrijeme rata ostao u rukama Hezbolaha. Sâm Hirsch priznaje da je, na tragu postmodernističke misli, nastojao ostvariti *percepcijsku pobjedu* kako bi utjecao na *svijest* Hezbolaha o nastavku ratovanja (Marcus, 2018: 193). General-bojnik Joram Jair, koji je bio na čelu jednoga poslijeratnog, privremenog istražnog povjerenstva, jetko je komentirao kako mu je "bio potreban rječnik da dešifrira vojni jezik taktike generala Hirscha" (Katz, 2006).

Zaključimo riječima Milana Vege – priznatoga i dugogodišnjega vojnog stručnjaka za operativno umijeće na uglednoj američkoj ratnoj školi *Naval War College* te poborniku klasičnoga operativnog planiranja – kojima još izražajnije daje do znanja kako je "rječnik koji upotrebljavaju zagovornici SOD-a prije svega nerazumljiv, a doktrina pisana nerazumljivim rječnikom je opasna" (Vege, 2009: 75).

Epilog eksperimenta s vojnojezičnom politikom: jezična bizarnost vojne doktrine

Brojni su analitičari nakon što se slegla prašina Drugoga libanonskog rata jedno-dušni u ocjeni kako je taj sukob poslužio kao poziv na buđenje Izraelu po višestrukim vojno-obrambenim i političkim kriterijima (usp. Brun, s.a.). Međutim, ovdje je ključno promotriti što su Izraelske obrambene snage poduzele nakon što su bile izložene oštrim i argumentiranim kritikama na račun eksperimentiranja s jezikom struke. Četiri godine nakon rata, 2010. godine, autori u retrospektivi pišu kako "ništa nije ostalo od pristupa i terminologije koja je prevladavala prije rata i tijekom njega", konkretnije, iz vojnoga su jezika iščezli nazivi kao što su *učinak*, *dekapitacija neprijatelja*, *paraliziranje neprijatelja*, *zasljepljivanje neprijatelja*, *poremetiti neprijateljsku logiku* te niz naziva iz kategorijskoga aparata teorije sustava kao što su *sustavna ideja*, *poluga*, *svjesnost*, *dizajner* i sl. (Rapaport, 2010: 9). Sažeto, terminološke inovacije pokazale su se u praksi lošim eksperimentom. General Naveh i njegova

oslanjanjem na postmodernističke arhitektonske paradigme kako ih se propagiralo SOD-om (Marcus, 2018: 172). Zapovjednik operacije u Nablusu, brigadni general Aviv Kohavi, opisuje napad na taj grad kao primjenu *inverzne geometrije*, odnosno kao *reorganizaciju urbane sintakse serijom mikrotaktičkih akcija* (Weizman, 2006). Uspjeh operacije *Obrambeni štit* osnažio je kredibilitet i pridonio prestižu OTRI-jevih ideja i terminologije. Kako Marcus opisuje, razdoblje 1995. – 2005. bilo je zlatno doba ("*bon temps*") za OTRI, da bi svoj konceptualni vrhunac dosegao sredinom 2000-ih i završio neslavno debaklom 2006. i Drugim libanonskim ratom (Marcus, 2018: 173, 179). Analitičari su gotovo složni u ocjeni kako SOD može funkcionirati, no u ograničenim operacijama i s postrojbama manjega opsega, a teško na razini brigade, što se i manifestiralo u Drugome libanonskom ratu (usp. Marcus, 2018: 195).

doktrina doživjeli su odmah nakon rata gotovo progon iz javne uspomene, dok je institut (OTRI) službeno raspušten još 2005., navodno zbog financijskih malverzacija, čime završava OTRI-jeva desetogodišnja intelektualna odiseja (Marcus, 2018: 180). SOD je ukinut, tabuiziran i sljedećih nekoliko godina ostao zaboravljen.

IDF se u smislu operativne doktrine i terminologije "vratio temeljima", što se ubrzo, već u sljedećemu ratnom sukobu – izraelskoj vojnoj ofenzivi na Gazu 2008. – 2009. nazvanoj *Lijevano olovo* – pokazalo uspješnom i prokušanom strategijom. Citirajući Matthewsovu kategoričnu ocjenu, Havel to "nesumnjivo impresivno postignuće" (Matthews, 2009: 34) pripisuje izraelskomu usavršavanju taktike asimetričnoga ratovanja i ponajprije lekcijama naučenima u ratu s Hezbolahom (Havel, 2016: 144). Jednako tako Izrael 2015. prvi put u povijesti javno objavljuje službenu vojnu doktrinu Izraelskih obrambenih snaga – naslovljenu *Odvraćanje terora* – u kojoj se izrijeckom na nekoliko mjesta kao imperativ apostrofira *ujednačenost, jednoznačnost, preciznost, jasnoća i jednostavnost* vojne terminologije (Eizenkot, 2015: 33, 44-45). Pobuđuje pozornost mjera u kojoj se navedena načela podudaraju s načelima kako ih postulira terminologija kao znanstvena disciplina. Naime upravo *preciznost, jednoznačnost, jasnoća, usustavljenost, stabilnost i mogućnost definicije* temeljni su postulati na kojima počiva dobroizgrađena terminologija (Mihaljević, 1993: 114-115).²⁸ U slučaju prijeporne doktrine IDF-a spoznaja o potrebi takvoga pristupa formuliranju jezične politike u vojsci očito je izostala, što je rezultiralo dramatičnim posljedicama. Štoviše, takav se pristup IDF-a istovremeno kosio s jednim od takozvanih načela rata²⁹ – *jednostavnosti*.

Analitičari, no i brojni protagonisti Drugoga libanonskog rata, najizražajnijim su se epitetima obrušili na jezik proizišao rekonceptualizacijom doktrine. Navedimo samo neke, sabrane ovdje, da dočaraju problematičnost zapovjednoga jezika s kojim su se suočavale snage na terenu: *pretenciozan, elitističan, arogantan, ezoteričan, fluidan, neoteričan, heurističan, misteriozan, šifriran, kriptičan, konfuzan, irelevantan, zakučast, osebujan, pseudoznanstven, dvosmislen, neprecizan, nerazumljiv, besadržajan, beskoristan, poetičan, kula babilonska...*

Ipak, toj provali etiketiranja koje je nastupilo nakon rata Winogradovo povjerenstvo također pristupa oprezno i uravnoteženo, vidjevši u njemu zamku od već razglašenoga antiintelektualizma rasprostranjenoga u IDF-u:

Nema ničega poželjnog ili prikladnoga u antiintelektualnim nagnućima među dijelom visokočasničkoga zapovjednog kadra u IDF-u. Takva stremljenja ne pridonose neizostavnosti dubokoga promišljanja ili strateškoga poimanja. Jednako tako ona mogu dovesti do želje za pseudointelektualnim nastojanjima za površnim korigiranjem, čija je vrijednost upitna i štetna (Winograd, 2008: 380).

Na kraju, general Naveh, i SOD kao njegovo operativnoteorijsko nasljeđe, nisu sasvim iščezli s vojnoga obzora. Kako Marcus sintetizira, godine nakon rata (2006. – 2012.) Naveh na poziv Američkih oružanih snaga provodi kao konzultant u "samonametnutome egzilu" u SAD-u gdje nastavlja razvijati SOD, koji značajno "po-

²⁸ Uz navedene postulate, u terminologiji kao znanstvenoj disciplini poznata su još i terminološka načela normiranja nazivlja (usp. Hudeček i Mihaljević, 2012: 69).

²⁹ *Načela rata* slobodnom definicijom podrazumijevaju pravila i smjernice ključne za uspješno ratovanje te se u zapadnoj vojnoj misli uglavnom podudaraju. Načela rata kako ih postulira IDF su: *misija i cilj, optimalna uporaba snagâ, inicijativa i ofenziva, iznenađenje, koncentracija napora, kontinuitet djelovanja, dubina i pričuva, sigurnost, održavanje morala i borbenog duha i jednostavnost* (Marrero, 2009: 87).

jednostavljuje i prilagođava". No i ondje, nakon što je američka vojska bila izložena SOD-ovim idejama, oprezno zaključuju kako "zagonetan i kompleksan jezik SOD-a predstavlja izazov za njegovo integriranje u vojsku SAD-a". Ipak, nedvosmisleno i intelektualno pošteno ocjenjuju kako "premda on [jezik] može predstavljati zapreku razumijevanju, to ne oduzima na vrijednosti samih ideja, koje ipak zahtijevaju preformuliranje u nazivlje i jezik jasniji američkim časnicima" (Marcus, 2018: 231-232). Stoga, pojedini su elementi SOD-a preinačeni i suptilno uvedeni u pojedine američke vojne kurikule.

Istovremeno, neki Navehovi nastavljači u Izraelu postupno rehabilitiraju neke od koncepta inspiriranih SOD-om (Aodnetwork.ca, 2017). Godine 2014. dolazi do konačnoga obrata pozivom generalu Navehu da se vrati u IDF, gdje danas – nakon vlastita priznanja da je "SOD bio prenapređan i prerevolucionaran" za IDF – razviviš novu teoriju, podučava generalski i časnički kadar kako je podučavati (eng. *Teach the Teacher*). Ipak, danas Navehovi nastavljači, koji u Izraelu, no i Nizozemskoj, Australiji i Kanadi pojedine elemente SOD-a u prilagođenu obliku nastoje integrirati u vojnu doktrinu tih zemalja, poučeni iskustvom redovito upozoravaju na nužnost jednostavne, nedvosmislene i jasne terminologije (usp. Wass De Czege, 2009; Ivey, 2010). Prema Marcusovu mišljenju saga sa SOD-om nije završila i vrijeme će pokazati mogu li Naveh i njegovi nastavljači ovaj put uspjati (Marcus, 2018: 233).

Ako se "politički konflikt nerijetko uokviruje jezikom rata" (Petković, 2016: 693), čini se da slučaj jezične politike Izraelskih obrambenih snaga u Drugome libanonskom ratu pokazuje kako se *ratni konflikt uokvirio jezikom filozofije*. Prema većini autora Naveh i njegov institut smatrali su kako "jezik općenito, a osobito jezik svojstven vojsci, ograničava kreativnu misao ratnih planera" (Wegman, 2007: 24). Na kraju, možda ne bi bilo pretjerano zaključiti kako je general Naveh svojom vojnojezičnom politikom kodirao vojni jezik *i* kao način vođenja rata protiv vlastitih neistomišljenika, te ga plasirao kao medij za ostvarenje intelektualne dominacije ili možda, poslužimo li se perom njegovih nesmiljenih kritičara, "intelektualne anarhije" (Wegman, 2007: 24).

Obilje prigovora na izraelsku, drastično rekonceptualiziranu vojnu doktrinu iz doba Drugoga libanonskog rata, što je automatski prouzročilo i radikalne promjene u vojnojezičnoj politici, sumirajmo sljedećom Matthewsovom kvalifikacijom: "IDF-ovo prigrljivanje postmodernističkih teorija nauštrb klasičnih načela ratovanja nedvojbeno predstavlja jednu od najbizarnijih epizoda u povijesti vojne doktrine" (Matthews, 2009: 23).

Zaključni osvrt: rat kao poprište jezika

Ne tako davna povijest zorno je pokazala kako vojske i države zbog jezika gube ratove. Ovu tezu izvrsno potkrepljuje primjer Države Izrael 2006. godine kad su Izraelske obrambene snage (IDF) započele seriju vojnih intervencija protiv paravojnih snaga Hezbolaha u Libanonu, poznatiju službeno kao Drugi libanonski rat. U svojim vojnostrateškim prosudbama teško da su tad mogle predvidjeti da će ih, među ostalim, terminologija, leksik i općenito oblikovanje jezične politike u vojsci koštati sigurne i uvjerljive pobjede u ratu. Dramatična doktrinarna preorijentacija IDF-a radikalno se odrazila i na vojnu terminologiju te pokazala kao jednom od odrednica rata i njegova ishoda.

Ovim se radom nastojalo na primjeru konkretne političko-povijesne bliskoištočne epizode – Drugoga libanonskog rata 2006. – upozoriti kako u vojno-obram-

benim znanostima neprecizno, nejasno i neusustavljeno nazivlje (terminologija) može biti pogubno te imati dalekosežne i fatalne posljedice kad ga se takvoga primijeni u praksi. Pokazalo se da ignoriranje ili nepoznavanje temeljnih terminoloških postulata o izgradnji nazivlja može predstavljati sistemsku i stožernu zapreku realizaciji ciljeva na svim razinama ratnoga umijeća. Za vjerovati je da se to može odnositi na svaki jezik struke.

Težnja je ovoga rada bila dijakronijsko-sinkronijskom analizom – konkretno istraživanjem primarnih izvora i svjedočanstava protagonista ratnoga sukoba između Izraela i Hezbolaha, te sagledavanjem recentnih reevaluacija učinaka i ishoda toga rata – predočiti razmjere posljedica paušalnoga pristupa oblikovanju jezične politike u vojno-obrambenim znanostima. Dokazalo se kako su se – bez obzira što su nakon petnaestogodišnjega odmaka određene oštre ocjene o strateškim sigurnosno-političkim reperkusijama rata preinačene i ublažene – prosudbe o onodobnoj vojnojezičnoj politici temeljenoj na univerzalnim terminološkim postulatima pokazale neprijepornima i prošle test vremena. Drugim riječima, terminološki imperativ *jednostavnosti, preciznosti, jasnoće i mogućnosti definicije* ostaje pretpostavkom funkcionalnoga jezika (vojne) struke *non plus ultra*. U konačnici, namjera je ovim radom potaknuti na daljnja srodna, interdisciplinarna istraživanja radi osvještavanja presudne važnosti znanstvenoga pristupa izgradnji terminologije i u ostalim disciplinama i strukama. Gledajući u cjelini, dade se zaključiti kako je Bliski istok još jednom poslužio kao *poprište* – u ovome slučaju za testiranje eksperimentalne, no promašene (vojno)jezične politike.

Literatura

- Aodnetwork.ca (2017). *Israel Defense Forces*. 16. svibnja. <https://aodnetwork.ca/israel-defense-forces/>
- Belfer Center. (2016). *Deterring Terror English Translation of the Official Strategy of the Israel Defense Forces*. www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDFDoctrineTranslation.pdf
- Brač, I., Bratanić, M., i Ostroški Anić, A. (2015). Hrvatsko nazivlje i nazivoslovlje od Šuleka do Strune – hrvatski jezik i terminološko planiranje. U: M. Bratanić, I. Brač i B. Pritchard (ur.), *Od Šuleka do Schengena: terminološki, terminografski i prijevodni aspekti jezika struke* (str. 3-26). Zagreb – Rijeka: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pomorski fakultet u Rijeci.
- Brun, I. (2009). *The Second Lebanon War, 2006*. U: J. Olsen (ur.), *A History of Air Warfare* (str. 297-324). Washington, D.C.: Potomac Books.
- Brozović, D. (1970). *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Brun, I. (*sine anno*). *The Second Lebanon War as a 'Wake-Up Call': A Strategic Perspective and Major Lessons Learned*. Glilot Base, Tel Aviv, Israel: Dado Center for Interdisciplinary Military Studies.
- Cordesman, A. H. (2008). *Israel and Syria: The Military Balance and Prospects of War*. Westport, Connecticut – London: Praeger Security International.
- Cordesman, A. H., Sullivan, G., i Sullivan, W. D. (2007). *Lessons of the 2006 Israeli-Hezbollah War*. Washington D.C.: Center for Strategic & International Studies.
- Cromer, G. (2004). *A War of Words: Political Violence and Public Debate in Israel*. London – New York: Frank Cass Publishers.
- Feldman, Y. (2007). Dr. Naveh, Or, How I Learned to Stop Worrying and Walk Through Walls. *haaretz.com*. 25. listopada. <https://www.haaretz.com/1.4990742>
- Glenn, R. W. (2012). *All Glory Is Fleeting: Insights from the Second Lebanon War*. Santa Monica – Arlington – Pittsburgh: RAND Corporation.
- Havel, B. (2016). Izrael. U: M. Kasapović (ur.), *Bliski istok: politika i povijest* (str. 109-175). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Havel, B. (2020). O uporabi riječi poput priroda, sudbina i sreća u prijevodima Staroga zavjeta. *Crkva u svijetu*, 55(2), 312-329. <https://doi.org/10.34075/cs.55.2.2>
- Havel, B., i Kasapović, M. (2016). Napomene o transkripciji i transliteraciji. U: M. Kasapović (ur.), *Bliski istok: politika i povijest* (str. xvii-xxii). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Hudeček, L., i Mihaljević, M. (2012). *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Iranpress.com (2021). *Leader: Zionists understand nothing but language of force*. 11. svibnja. <https://iranpress.com/content/38357/leader-zionists-understand-nothing-but-language-force>
- Ivey, G. W. (2010). *Systemic Operational Design: A Viable Alternative to the Canadian Forces Operational Planning Process*. Toronto: Canadian Forces College.
- Johnson, D. E. (2011). *Hard Fighting: Israel in Lebanon and Gaza*. Santa Monica – Arlington – Pittsburgh: RAND Corporation.
- Kasapović, M. (2010). *Politički sustav i politika Izraela*. Zagreb: Politička kultura.

- Kasapović, M. (2016). Bliski istok: povijest i značenje pojma. U: M. Kasapović (ur.), *Bliski istok: politika i povijest* (str. 3-46). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Katz, Y. (2006). IDF think tank chief: Better tactical language needed. *jpost.com*. 20. prosinca. <https://www.jpost.com/israel/idf-think-tank-chief-better-tactical-language-needed>
- Klaić, B. (2012). *Novi rječnik stranih riječi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kober, A. (2008). The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance? *The Journal of Strategic Studies*, 31(1), 3-40. <https://doi.org/10.1080/01402390701785211>
- Lambeth, B. S. (2012). Israel's Second Lebanon War Reconsidered. *Military and Strategic Affairs*, 4(3), 45-63.
- Marcus, R. D. (2018). *Israel's long war with Hezbollah: military innovation and adaptation under fire*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Marrero, A. F. (2009). The Tactics of Operation CAST LEAD. U: S. C. Farquhar (ur.), *Back to Basics: A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD* (str. 83-102). Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press.
- Matthews, M. (2008). *We were caught unprepared: the 2006 Hezbollah-Israeli War*. Fort Leavenworth, Kansas: Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center.
- Matthews, Matt. (2009). Hard Lessons Learned A Comparison of the 2006 Hezbollah-Israeli War and Operation CAST LEAD: A Historical Overview. U: S. C. Farquhar (ur.), *Back to Basics: A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD* (str. 5-44). Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press.
- Michael, K. (2007). The Israel Defense Forces as an epistemic authority: An intellectual challenge in the reality of the Israeli – Palestinian conflict. *The Journal of Strategic Studies*, 30(3), 421-446. <https://doi.org/10.1080/01402390701343417>
- Mićanović, K. (2006). *Hrvatski s naglaskom: standard i jezični varijeteti*. Zagreb: Disput.
- Mihaljević, M. (1993). *Hrvatsko računalno nazivlje*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Murphy, B. J. (2010). *No Heroic Battles: Lessons of the Second Lebanon War*. Fort Leavenworth, Kansas: U.S. Army Command and General Staff College.
- Paić, I. (2000). Načela ratovanja: Aspekti preoblika i zastarijevanja. *Polemos*, 3(5), 51-68.
- Pavić, I. (2011). Izraelski pristup operativnom dizajnu u kampanji protiv Hezbolaha 2006. U: I. Teklić i M. Majnarić (ur.), *Zbornik 2010: Izabrani radovi polaznika vojnih izobrazbi i nastavnika HVU Petar Zrinski* (str. 111-133). Zagreb: Hrvatsko vojno učilište Petar Zrinski.
- Petković, K. (2016). Treba li braniti društvo? Foucault, rat i metafore prema kojima živimo. *Filozofska istraživanja*, 36(4), 693-713. <https://doi.org/10.21464/fi36405>
- Picula, B. (2012). Božja stranka na čelu Libanona – od rata do vlasti. *Političke analize*, 3(11), 30-36.
- Rapaport, A. (2010). *The IDF and the Lessons of the Second Lebanon War*. Ramat Gan: Begin-Sadat Center for Strategic Studies Bar-Ilan University.

- Vego, M. N. (2009). A Case Against Systematic Operational Design. *Joint Forces Quarterly*, 53, 2nd quarter, 69-75.
- Wass De Czege, H. (2009). Systemic Operational Design: Learning and Adapting in Complex Missions. *Military Review*, January-February, 2-12.
- Wegman, Y. (2007). The Distorted Self-Image: On the IDF and Its Responsibility for Civilians. *Strategic Assessment*, 10(2), 23-30.
- Weizman, E. (2006). The Art of War, Israeli Military Using Post-Structuralism as "Operational Theory". *frieze.com*. 6. svibnja. <https://www.frieze.com/article/art-war>
- Winograd, E. (2008). *The Commission for the Examination of the Events of the 2006 Campaign in Lebanon – The Winograd Commission, The Second Lebanon War, Final Report, Volume I*. Tel Aviv.

Postmodernism, Language Policy, and Warfare in the Middle East: The Impact of Neoteric Experimenting in Military Terminology on the Outcome of the Second Lebanon War

Abstract Fifteen years after the Second Lebanon War – fought in July 2006 between the State of Israel and Hezbollah, a militant Shiite organization in Lebanon – analysts are largely unanimous in assessing that Israel, at the very least, experienced military failure in that war. Today, with years gone by, assessments of the outcome of the war are no longer so categorical and absolute. Some of the factors influencing the failure of the Israeli Defense Forces (IDF) have however proved relevant, and their repercussions are recognizable in current Israeli military thought. Therefore, in this paper, the research interest is focused on a thus far insufficiently studied aspect of the Second Lebanon War – the language. More specifically, the terminology used by Israeli military forces in war operations against Hezbollah is discussed. According to a report by an Israeli commission established after the end of the war, the terminology introduced into military doctrines just prior to the conflict is explicitly emphasized in several places as one of the determinants of Israeli military failure. The research of primary sources and the review of recent re-evaluations of the impact and outcomes of the war shed light on the extent of the consequences of the frivolous approach to the formation of military language policy. The research elaborates on the scholarly weight that terminology carries in the language of every profession, and especially in the defense sciences.

Keywords Second Lebanon War, military terminology, (military) language policy, Hezbollah, Israeli Defense Forces (IDF), Systemic Operational Design (SOD)

Kako citirati članak / How to cite this article:

Vrgoč, D. (2021). Postmodernizam, jezična politika i ratovanje na Bliskome istoku: odraz neoteričnoga eksperimentiranja u vojnoj terminologiji na ishod Drugoga libanonskog rata. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 18(1), 215-232. <https://doi.org/10.20901/an.18.06>